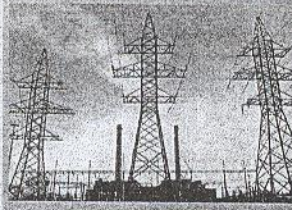

ТОКТОГУЛ ГО ТОЛДУ, МЭЭЧИ?

ЭСКИ БИЙЛИК КЕТТИ, ЭНЕРГЕТИКА ТАРМАГЫ ТАЗ КЕЙПИНДЕ

Кыргызда «эл башы болгуча суу башы бол» деген накыл бар. Албетте бул сууга ээ болсоң баары болот маанисинде айтылган. Бирок эгемендүү болгондон бери суу башы болуп туруп электр энергиясына жарыбай келебиз. «Эчки тууу албай жатып койго арачы болот» болуп өзүбүз жарытылуу электр энергиясына жетише албай жатып, аны экспорттогубуз да кызык. Элге берилген, экспорттолгон электрдин акчасы чогулган менен энергетика тармагы баягы эле таз кейпинде. Бүгүнкү күндө бул тармактагы көйгөйлөрдү чечиш үчүн 180 млн. доллар талап кылынып отурат. Биринчи вице-премьер Амангелди Муралиев айтмакчы, деги энергетика тармагы качан киреше алып келет?

Электрдин баасын эч ким билбейби?

Жакында энергетика министри Осмонбек Артыкбаев мырза электр энергиясынын өздүк баасы 1 сом 40 тыйын деп оозду ачты. Министрдин түшүндүрүүсү боюнча электр энергиясын иштеп чыгуучу станциялардын чыгашасы 60 тыйын, бөлүштүрүүчү компаниялардыкы 42 тыйын. Буга салыктарды, жоготууларды кошкондо 1 кВт электр энергиянын баасы 1 сом 40 тыйын болот экен. Энергиянын иштелип чыккандан керектөөчүгө жеткичти баасы ушундай экенин «Улуттук электр тармактары» ишканасынын башкы директору Райымбек Мамыров да ырастайт. Ал эми энергетика адистери Николай Кравцов менен Карыпбек Алымкуловдун айтымында, электр энергиясынын керектөөчүгө жеткендеги баасы азырынча так эсептелип чыга элек. Андыктан бир киловаттын баасын эч ким так айта албайт. Ушул эле мезгилде дагы бир энергетика адиси Орозбек Дүйшеевдин эсеби боюнча ГЭСтен өндүрүлгөн электр энергиясынын баштапкы баасы 4 тыйын болсо, керектөөчүгө жеткендеги баасы 25 тыйын болот. Бытыр ноябрь айында КСДП партиясынын лидери Алмазбек Атамбаев электр энергиясынын өздүк наркы 8 тыйын экенин айтып чыккан. Ага удаа эле «элге таанымал энергетик» Сапарбек Балкыбеков кайсы станцияда иштелип чыкпасын, 1 кВт электр энергиянын өздүк баасы жеткирүүнү кошпогондо 50 тыйын экенин билдирген. Кимге ишенебиз? Эгер Орозбек Дүйшеев айткан эсептөөлөр так, туура болсо, калган 45 тыйынга эч кимге жалдырабай эле энергетика тармагын оңдоп койгонго болот. Бирок беш айдын жүзү болсо да азыркы бийликтин ал жагын эптеги байкалбайт.

Бакиев алган байталды, башкасы «минтип» кайтарды

Жакында энергетика министри үч фазалуу электр түйүнүнүн эски бийликтин тушунда ажыратылып салынган абоненттерди электр компаниялары өз эсебинен туташ-

тырып берип жатканын маалымдаган эле. Сураштыра келсек эч кандай компания өз эсебинен туташтырбай эле абоненттер уруксат кагазына өзүнчө, туташтырууга өзүнчө төлөп, же бөлүштүрүүчү компаниялардын жетекчилеринин тамагын майлап коштургуп жатышыптыр. Же Осмонбек мырза өз эсебинен дегенди жаңылып өз эсебинен деп айтып алганбы?

Экспортубуз эмне болду?

Энергетика министринин айтымында, Кыргызстан 2010-жылдын 8 ай ичинде 832 млн. кВт/саат электр энергиясын экспорттоп жибериптир. Ошондо быйыл былтыркыдан 134 млн. кВт/саат электр энергиясын көп сатыппыз. Албетте, бул көрсөткүч жакшы. Бирок учурда электр энергиясын экспорттоо дээрлик токтоп турганын ким

танат? Казакстанга берилип жаткан электр энергиясы илгери биз алып койгон 18 млн. долларлык авансты төлөө экенин министр неге айтпайт? Өзбекстан менен болсо министрликтин да, электр станцияларынын да иштешин деген аракети билинбейт. Экспорт жок, демек, Казакстан, Өзбекстандан мазут, көмүр, көгүлтүр отун сатып алууга каражат да жок. Булар үчүн бюджеттен бери дегенде 30 млн. доллар алууга туура келет. Экспорт демекчи, министрлик Казакстан үчүн биздин электр энергия арзан экенин, айландырып сатып аларын айтып элди жооткотот. Анда Бишкекке келген казак индустрия жаңы жаңы технологиялар вице-министри Дүйсөнай Тургановдун «Казакстан учурда өзүн өзү электр энергиясы менен камсыз кыла алат» дегенин кандай түшүнөбүз?

Биринчи вице-премьер-министр Амангелди Муралиевге ишенсек,

деги энергетикабызда элдик бийлик келгени акыбал кандай? Жакында бул тармак оңолубу? Ушул сыяктуу суроолорубузду белгилүү энергетика адиси Карыпбек АЛЫМКУЛОВго узатып.

Карыпбек мырза, азыр электр энергиясынын керектөөчүгө жеткендеги баасын ар ким ар кандай айтып келет. Сиздин эсебиниз боюнча канча болот?

Аны бир жерде отуруп алып бир адис айтып бере албайт. Анткени электр энергиясын электр станциялары өндүрүп бир баа коет. Андан улуттук электр системасы алып бөлүштүрүүчү компанияларга жеткизип өзүнүн баасын кошот. А бөлүштүрүүчү компаниялар өз баасын чыгарат. Буга салык, ар кандай чыгашалар кошулуп отуруп жалпы баа чыгат. Ошон үчүн кайсы мекеме канча кошуп жатканын ачыкка чыгарышыбыз керек. Антпесек электр баасын чыгара албайбыз. Жакында бирөө Токтогул ГЭСинен чыккан электр энергиясынын баасы 6,6 тыйын деп туура айтып жатат. Бирок, Токтогул каскадынын мөңгүндө Шамалды-Сай Күрп-Сай айылдары, Кара-Көл шаары, Токтогулдагы суу басып жаткан жерлердин компенсациясы бар. Ушулар менен электр энергиясынын баасы көтөрүлүшү мүмкүн.

Буга чейинки министрлер, азыркы энергетика министри 70 тыйын менен энергетиканы оңдоого болбойт дешти. Сиздин оюнуңузда 70 тыйын энергетика тар-

магын жаңылоого жетиштүүбү?

Менин баамымда, 70 тыйын энергетика өзүн өзү багуусуна жете турган акча. Азыр мурнуку жашырып-жаап, жеген-ичкенге ылайыкташтырган схемаларды аныкташпагандыктан тармактын иши ачык болбой жатат.

Коңшу мамлекеттерден биздин электр энергияны Казакстанга алып калды. Эртен алар да албай калса эмне кылабыз?

Казактардын энергиясынын 95 пайызын жылуулук станциялары чыгарат. Азыр мурнуку 95 пайыз энергиябыз ГЭСтерден өндүрүлөт. Казактар үчүн биздин электр энергиябыз арзан түшөт. Ошондуктан казактар биздикин жаңтапшып эле алышы керек. Менимче, алар албай калбайт го. А өзбектер болсо принциптен улам албай жатышат.

Жакында техникалык өкмөт электр энергиясын Казакстанга, Тажикстан аркылуу Пакистанга экспорттоо мүмкүнчүлүгүн айтты. Бул жакында ишке ашабы?

Тажикстандын бүгүнкү чыгарган энергиясы биздикин көбүрөөк. Келечекте Тажикстандын энергиясынын көбүрөөк, Анан алар өздөрүнүн экспорттоп албай жатып биздикин сыртка чыгарып бермек беле. Пакистанга Тажикстан аркылуу энергия экспорттобойз деген куру кыл. Мындан сырткары, өткөрүү кубаттуулугу 500 кВт болгон Датка-Кемин линиясын курабыз деп жатабыз. Бул айтылган менен оңой иш эмес. Тоолуу жерде ар бир мамычаны тургузууга эле канча каражат, убакыт кетет. Ошондуктан бул эки-үч жылда гана бүтүчү жумуш. Башкача айтканда, бул жакында ишке ашпайт.

Элбасарлардын энөөлүгүнөн улам...

Энергетиктердин айтымында, Токтогул суу сактагычындагы суунун 80 пайызы Кыргызстан үчүн электр энергиясын иштеп чыгууга, 20 пайызы «Электрстанциялары» ААКсынын экспорттук бөлүмүнүн карамагына калтырылат. Быйыл компания электр энергиясын арзандатпай, ошону менен бирге эле суудан да айрылгысы келген эмес. Ошентип алар каалаган суу да, электр энергиясы да болду. Бирок тарифтин арзандатылышы менен компанияга 1,5 млрд. сомдук дефицитти жабуу жүктөлгөн. Өчөшкөнсүп Казакстан келишилген электр энергияны убагында «сиңире албай» сугаксына 700 гана мегаватт алып жатышат. «Электрстанцияларынын» экспорттоо бөлүмүнүн начальниги Кутбидин Нажимудиновдун айтымында, эгер Бишкек Россия, Өзбекстан, Пакистан менен экспорттоо келишимин түзгөндө электр энергиясы ашыкча болуп, сууну куру кое берүү болмок эмес. Минтип суу айламыз агытылып жатса, сандардын төө бастысынан корккон чиновниктер суу эч кайда көе берилбей турганын айтышат. Суу мол болсо кыйратабыз деген кыйыңдардын чама-чаркы ушул эле экен суусу.

Камбар-Ата-2 иштеп кетсе келечеги кандай болот?

Ал иштесе болгону 120 мВт энергия берет. Бул анча деле көп энергия эмес. Муну менен оокат кылып кете албайбыз.

Техникалык, коммерциялык жоготууларды ар ким ар кандай айтып келатышат. Реалдуу жоготуу канча пайыз болушу мүмкүн?

Коммерциялык жоготуу деген термин туура эмес. Бул болгону чогултулбаган акча. А техникалык жоготууну жокко чыгара албайбыз. Ал 10 пайыздан төмөн болот. Биздин энергетиктер аны 18 пайыз кылып алышкан. Калган 35-40 пайыз жоготуу абоненттерден жыйналбаган, же уурдалган, кимдир бирөөнүн чөптөгүнө кеткен акча. Жөнөкөй эле мисал, текшерүүчү 10 миң киловатт жаккан керектөөчүгө келет дагы андан пара алып, көрсөткүчтү азайтып жазат же эсептегичти артка айландырып коет. Мындайды мен өз көзүм менен көрүп жүрөм.

Кыргызстан электр энергияга бай деп мактанып келебиз. Көмүр, газ тартыш болуп турганда электр энергиясы менен жылытуу системасына өтө алабызбы?

Биринчиден, биз энергиябыз көп деп мактана албайбыз. Анткени Кыргызстанда бир кишиге бир жылда 1300 кВт электр энергия сарпталат. Казакстанда бир киши жылына 3200 кВт энергия колдонсо, Өзбекстанда бул көрсөткүч 2300 кВт, Тажикстанда 1700 кВт. Ал эми өнүккөн өлкөлөрдүн бири Нидерландыда киши башына жылына 50 000 кВт электр энергиясы жумшалат. Салыштырып көрүңүз. Жылына бир адамга болгону 1300 кВт электр энергия кетип жатса, кантип анан биз энергиясы көп өлкө аталабыз? Оозду кептүрүп мынча миллиард электр энергияны экспорттодо дегенди койп, адегенде өз элибизди камсыз кылып алсак жакшы болор эле.